

KONSTANTIN
PRESLAVSKY
UNIVERSITY
S H U M E N

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”

ФАКУЛТЕТ ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ

СПЕЦИАЛНОСТ ТЕОЛОГИЯ

Утвърждавам:

Декан:.....

КОМПЛЕКТ НА СТУДЕНТА

ДИСЦИПЛИНА:

ЦЪРКОВНО ПРАВО

ШУМЕН
2016

К О Н С П Е К Т

за изпит по **Църковно право**

за специалност “Теология”
редовно обучение

Част I Въведение

1. Общо понятие за църковното право. Основни елементи на понятието “Църковно право”.
 - 1.1. Правото (основни понятия). Съотношение между право, морал и религия
 - 1.2. Църквата като обект на правото.
 - 1.3. Църковно право. Съвместимост на Църквата с правото. Различие между църковно-правни, държавно-правни, нравствени и религиозни норми. Църковно и каноническо право.
 - 1.4. Положението на църковното право в общата система на правото.
2. Църковното право като наука. Понятие и задачи. Методи. Отношение към другите (богословски и небогословски) науки. Система.
3. Развитие на църковно-правната наука. Исторически преглед на Запад и на Изток. Литература.

Част II Източници на църковното право

4. Материални източници на църковното право: Свещено Писание и Свещено Предание; Обичайното право. Разлика между църковното предание и обичая. Църковно законодателство – каноните. Държавно законодателство.
5. Допълнителни материални източници: Древнохристиянски и псевдоапостолски наредби и правила. Покаяни правила.
6. Спомагателни материални източници: Мнения (тълкувания) на известни канонисти - по-древни (Аристин, Зонара, Валсамон, Властар и др.) и по-нови (еп. Никодим Милаш, Хефеле и др.).
7. Формални източници на Църковното право: Сборници на Църковното право – древни и по-нови (чисто канонически, чисто граждански и църковно-граждански, т.е. номоканони; Закон за съдене на хората, славянската Кормчая книга, Пидалионът, Румънската Индрептарея леджи, Атинската синтагма и др.).
8. Поместни източници на Църковното право.

Част III Устройство на Църквата

9. Състав на Църквата. Природа и свойства на Църквата
 - 9.1. Богочовешкото тяло на Църквата – Христоцентричност на Църквата: Христос – нейн Основател и Глава.
 - 9.2. Основни свойства на Църквата: една, света, съборна и апостолска.
 - 9.3. Начин на встъпване в Църквата
10. Личният състав на Църквата
 - 10.1. Вярващи (миряни). Техните права и задължения, мястото и ролята им в устройството и управлението на Църквата.
 - 10.2. Клир. Встъпване в клира – условия, начин и ред за това. Трите степени на клира. Права и задължения на клириците. Загуба на духовен сан.

10.3. Монашество - общо понятие. Встъпване в монашески чин – ред и условия. Монашески обети. Загуба на монашеско състояние и последици от това. Манастири и тяхното устройство.

11. Органи на църковната власт и териториално-административно деление на Църквата
12. Взаимните отношения на поместните (автокефалните) църкви.
13. Отношение към инославните църкви и иновърни общества
14. Единството на Църквата Христова – вътрешно и външно. Ереси, разколи, схизми, секти.
15. Системи на отношения между Държава и Църква.
16. Раздяла между Църква и Държава.
17. Свобода на съвестта и вероизповеданието.

Част IV Управление на Църквата

18. Общи уводни начала. Законосъобразност, целесъобразност. Видове на църковно-управителната власт.
19. Законодателство. Общи понятия. Органи на църковно-законодателната власт: вселенски и поместни събори и синоди. Кръг на тяхната дейност.
20. Управление: в тесен смисъл на думата: Управление на учителната власт. Управление на култа.
21. Администриране на тайнствата с изключение на тайнство Брак.
22. Тайнство Брак: понятие, условия за сключване на брак, смесен брак, брачни права и задължения; причини за развод и унищожаване на християнския брак; последици.
23. Управление на църковното служителство. Общо понятие за църковни служби и техни видове. Основаване, изменение, закриване на църковни служби. Тяхното заемане.
24. Църковен надзор. Органи и средства на църковен надзор.
25. Управление на църковното имущество. Имотна правоспособност на Църквата. Субекти и обекти на църковен имот. Употреба на църковен имот.
26. Църковно правосъдие - основание и значение. Носители на църковно-съдебната власт и организация на църковния съд. Обем на църковното правосъдие.
27. Църковно-съдебен процес.

Литература:

Основна:

1. **Афанасиев, Н.**, Неизменното и временното в църковните канони, В: Християнство и култура, година XI/2012/брой 6 (73), с. 35-48
2. **Бердников, И.** Краткий курс церковного права Православной церкви. Казан, 1903. <http://ustav.info/books/33>
3. **Бобчев, Ст.** Каноническо право. кн. I, кн. II, С, 1919.
4. **Димитров, Д.** Появата на енорията и презвитерът като предстоятел на евхаристията през IV век, В: Християнство и култура, година XIII (2014) / брой 7 (94), с. 5-16.
5. **Донкова, Ж.** Църковният канон като норма за поведение, В: <http://synpress-classic.dveri.bg/18-2003/kanon.htm>
6. **Ериксън, Джон.** Значението на църковното дисциплинарно правило и връзката му със спасението в източната традиция, В: Християнство и култура, година VIII /2009/, брой 8 (43), с. 54-78
7. **Каравълчев, В.**, Приемането на инославни в лоното на Православието, В: Християнство и култура, година X/2011/брой 5 (62), 32-41.

8. Милаш, Н., еп. Православно църковно право. С., 1904.
<https://diljannikolchev.files.wordpress.com/2014/11/zyrk-pravo-n-milash.pdf>
9. Майендорф, Йоан. Християнският брак във Византия: канонична и литургична традиция. <http://www.pravoslavie.bg/>
10. Николчев, Д. [Свети] Св. Методиевият номоканон като старобългарски юридически паметник / LXXX, 2000, № 11, с. 1-15.
11. Нушев, К. (състав.), Развитие на практическото и нравственото богословие в България традиции, проблеми, перспективи, С. 2012.
12. Петрова, Г., Църква и църковно право в средновековна България, С., 2008.
13. Петров, П., Петрова, Г. История на българската държава и право. Извори, 689 – 1944, Изд. „АЛБАТРОС”, С., 2000, 494 стр., Преработено издание, Изд. „АЛБАТРОС”, С., 2002, 2004, 2007, 2010, 454 стр.
14. Петрова, Г. Отношения между държавата и църквата във Византия. – Научна конференция, Сб. ЮФ, ПУ, 2011.
15. Петрова, Г. Църква, право и правосъдие в Средновековна България /Първа българска държава/. Сб. НБУ, 2011.
16. Поптодоров, Р. Съборното начало в живота, устройството и управлението на Църквата през първите три века. С., 1996.
17. Поптодоров, Р. Мястото и ролята на миряните в устройството и управлението на Църквата през първите три века. В. Търново, 1995.
18. “Правилата на св. Православна църква с тълкуванията им”, под редакцията и превода на прот.Ст. Цанков, П. Цанев и прот. Ив. Стефанов, т. I, С., 1912; т. II, С., 1913.; “Правилата на светата Православна църква”, събрал и превел прот. Ив. Стефанов, С., 1936.
19. Стоянова, И. Управлението на църковното имущество и употребата на църковния имот според каноните, В: -Епископ-Константинови четения, т. 16. Шумен, 2011, с. 225-232.
20. Стоянова И. Принципът на църковна икономия в каноните, В: 40 години Шуменски университет 1971-2011. Сборник научни трудове от национална конференция с международно участие. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”, 2012, с. 677-684
21. Стоянова, И. Църковният обичай - неписания канон. В: Епископ-Константинови четения, т.19, Шумен, 2013, с. 344-348
22. Стоянова, И. Християнското отношение към непознатия, В: XXII Епископ-Константинови четения „Непознатият съсед”, Шумен, 2015 г., с.99-108.
23. Суворов, Н. С. Учебник църковного права, 1908, <http://ustav.info/books/52> или http://azbyka.ru/library/suvorov_uchebnik_tserkovnogo_prava-all.shtml
24. Ципин, В. Каноните и църковният живот. В: <http://dveri.bg/xykcd>
25. Цыпин, В. прот. Церковное право. М., 1994.
26. Янарас, Хр. Църковните канони и границите, превърнати в живот, В: Християнство и култура, година XII/2013/брой 6 (83), с. 52-66

Допълнителна:

27. Беров, Хр. Държава и вероизповедания. Нормативна уредба на религията и религиозните общности в България, София: Сиела, 2012.
28. ВЕЛЕВ, Кирил прот. Каноническото положение на прицърковните организации / XXXVIII, 1958, № 9-10, с. 23-28; № 12, с. 17-20; XXXIX, 1959, № 7-8, с. 46-53.

29. **Донкова, Ж.** Духовният сан и общественно-политическият живот, В: http://synpress-classic.dveri.bg/02-2004/duhoven_san.htm
30. **Лавров-Платонов А. Ф.** Предполагаемата реформа църковного суда. <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=490>
31. **Методиев, М.** Комунистическият проект за БПЦ: „пазител на българщината” и „памятник на културата”, В: Християнство и култура, година IX/2010/брой 2 (49), с. 57-65
32. **Натанаил**, митрополит Неврокопски. Каноничното единство – предпоставка за евхаристийно общение / LXXV, 1995, № 5, с. 1-3.
33. **Николау, Теодор.** Епископското служение като служение на единството в Църквата; Прев. от нем. А. Кръстев./ LXXII, 1992, № 2, с. 11-20.
34. **Николчев, Д.** За прелюбодейството и развода : “Правило за изключението” (хипотези) / LXXX, 2000, № 4, с. 16-25.
35. **Николчев, Д.** Митрополит Климент (Друмев) за двукамарната парламентарна система / LXXXI, 2001, № 12, с. 18-25.
36. **Николчев, Д.** Несправедливият Берлински договор (от 1878 г.) през погледа на светското и църковното право / LXXX, 2000, № 2-3, с. 56-66.
37. **Николчев, Д.** За историята на Римското право и неговата връзка с Каноническото право. – Годишник на Пловдивския Университет, ЮФ, Научни трудове, т. 1, кн. 7, 2000.
38. **Николчев, Д.** Каноническото право в светлината на византийската юридическа традиция. – Международна научна конференция “Византийското културно наследство на Балканите”, сборник доклади, (Пловдив, 6-8 септ. 2001),
39. **Николчев, Д.** Брак, развод и последващ брак в Православната църква (канонично изследване). С, 2006.
40. **Николчев, Д.** Учението на св. ап. Павел за християнския брак и увещанията му относно развода. – Богословска мисъл, кн. 1-4, 2006.
41. **Николчев, Д.** Заветът на Св. Йоан Рилски като формално-правен старобългарски църковен паметник., Богословска мисъл, кн. 3-4, 1999.
42. **Павлов А.** Гръцеска запис о църковном суде над убийцами, прибегающими под защиту церкви <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=1428>
43. **Петрова, Г.**, Обичаят и правото в Първата българска държава, Бюлетин на Съюза на юристите в България, 1992, № 4.
44. **Петрова, Г.**, Понятие за църковното право, Правна мисъл, 1995, № 4.
45. **Петрова, Г.**, За източниците на църковното право, Правна мисъл, 1998, № 4.
46. **Петрова, Г.**, Отношения между православната църква и държавата в България /1878 – 1944/, Юридически свят, 2000, № 1.
47. **Петрова, Г.**, Развитие на образованието и знанията за църковното право, Юридически свят, 2003, № 1.
48. **Петрова, Г.** Отново за понятието „църковно право”, Юридически свят, 2003, № 3.
49. **Поптодоров, Радко** свещ. Клирът и миряните : В устройството и управлението на Българската православна църква според нейния устав / Свещ. Радко Поптодоров. // XXXVIII, 1958, № 12, с. 20-23; XXXIX, 1959, № 3, с. 26-30.
50. **Спекторский, Е.** Християнството и правовата култура. - Духовна култура /ДК/, кн. 28-29, 1926.
51. **Събев, Т.** Автокефалия и патриаршески институт в църковното устройство на Православния Изток / XLIII, 1963, № 11-13, с. 57-64.
52. **Цанков, Ст.** Правото и Църквата. - ГСУ - БФ, т. VI, 1923/1924.
53. **Цанков, Ст.** Държава и Църква. - ГСУ - БФ, т. VIII, 1930/31.

54. Цанков, Ст. Четири глави върху проблемата за отношението между Църква и държава. - ГСУ - БФ, т. XXII, 1944/45.7
55. Цанков, Ст. Право и справедливост. - ДК, кн. VIII, 1948.
56. Цанков, Ст. Църковната дисциплина и по-специално с оглед към християнския брак. - ГДА, т. I, 1951/52.
57. Шуази, Л. Апостольское предание, <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=1576>
- www.pravoslavie.bg
- www.dveri.bg
- <http://www.bg-patriarshia.bg/>

Форми на самостоятелна работа

- Написване на курсова работа по предварително зададена тема.

Критерии за оценяване на ИРС

- **Първо равнище** – репродуктивно представяне на текста, липса на основни моменти, неувоени специфични термини, беден език – **Среден (3)**;
- **Второ равнище** – описателно извеждане на темата, допускане на неточности в използваните термини, сравнително добра езикова култура – **Добър (4)**;
- **Трето равнище** – продуктивно извеждане на темата, анализ на материала, адекватност на използваните термини; добра езикова култура – **Мн. добър (5)**;
- **Четвърто равнище** – творческо извеждане на темата, умение да се открият основните моменти, точност и умело боравене с терминологията, богата езикова култура – **Отличен (6)**.

Семестриален контрол

- Присъствие на лекционен курс и семинарни занятия.
- Решаване на тест в края на всеки семестър (степен на усвояване на предадения материал)

Условия за допускане до изпитна процедура (вид, присъствие, форми на контрол в процеса на изучаване на учебната дисциплина)

- Да са посещавали лекции/упражнения (минимум 50% от часовете)
- Да са представили в срок курсова работа.
- Да са решили успешно два теста.

Изпитна процедура. Схема/елементи, процедура на изпита, критерии за оценяване знанията и уменията на студентите, присъждане на кредити

Изпитна процедура:

Основен елемент на изпитната процедура по дисциплината Църковно право е тест или разработка на два въпроса от конспекта определени чрез теглене на изпитен билет (по избор).

На успешно издържалите изпита се присъждат 8 кредита
Критерии за оценяване знанията, уменията и компетентностите на студентите, на оформяне на изпитната оценка, на присъждане на кредити.

Изпитни критерии:

Отличен 6 получават студенти, които демонстрират отлично ориентиране в идеите на отделните изследователски направления и тенденции и показват умения за самостоятелен анализ.

Много добър 5 получават студенти, които представят материала на високо ниво, но не познават детайлно библиографията по въпроса.

Добър 4 получават студенти, които се ориентират добре в материала от лекционния курс, без да могат да го анализират.

Среден 3 получават студенти, които познават отчасти материала по дисциплината, но не се справят със специфичната терминология.

Слаб 2 получават студенти, които не владеят основната информация от лекционния курс и не присъстват редовно на учебните занятия.

Кредитите се присъждат по следните правила – 2 кредита за участие в семинарни занятия и за посещение на лекции, 2 кредита за качеството на курсовата работа, 4 кредита за оценката от писмения изпит.

Принципи на формиране на оценката

Оценяване: Важно е нивото на познаване на изследванията по проблема и тяхното аналитично осмисляне.

След проверка на писмените работи се поставя крайната оценка, която се формира от участието на студента в семинарните занятия, оценката от самостоятелната работа и оценката от писмената работа в съотношение 10% : 20% : 70%.

Оформянето на крайната оценка по описания начин не важи в случай, че студентът е получил оценка Слаб (2) на изпита.

Комплектът е подготвен от гл. ас. д-р Илонка Стоянова.